
MÁTYÁSFÖLD UTCANEVEI (1889–2004)

Dolgozatomban szülő- és lakóhelyem utcaneveinek változásaival foglalkozom. Elsősébként azt vizsgálom, hogy milyen indítékai voltak ezeknek a változtatásoknak, és hogy ezek hatására hogyan változott az utcanevek megterheltsége jelentéstani szempontból az egyes korszakokban. Ebben HAJDÚ MIHÁLY felosztását követem (HAJDÚ 1975). A változások tükrében kitérek az egyes névbokrok alakulására is, amelyek hozzátartoznak a település utcaneveiről kialakított összképhez.

Ezt követően a változások típusait rendszerezem a régi és az új nevek kapcsolata alapján. Elsősorban az előtagokat vizsgálom, de dolgozatomban végén szólok az utótagokról is. Feltételezem, hogy a politikai és a társadalmi változások ezúttal is jelentősen befolyásolták az utcák elnevezési és névváltoztatási szokásait, mint ahogy oly sok településen.

Az összegyűjtött anyag fő forrásául a RÁDAY – MÉSZÁROS – BÚZA-féle „Budapest teljes utcanévlexikona”, illetve HAJDÚ MIHÁLY „Budapest utcaneveinek névtani vizsgálata” című műve szolgált. A helytörténeti vonatkozású ismereteket VASS VILMOS „Budapest XVI. kerület története” című könyvéből merítettem.

Mátyásföld Budapest XVI. kerületének egy része. 1889-ben alapították az akkor még Pest megyei kis falut, majd 1950-ben Budapesthez csatolták. Az első utcák az alapítás évében jelentek meg, így 1889-től kezdődően a napjainkig tartó folyamatot, vagyis az elmúlt 116 év változásait kísérem figyelemmel. A vizsgált időszakok közbülső határait megközelítőleg a világháborúk kezdetének és végének időpontjában állapítom meg, 3 korszakra bontva a bő egy évszázadot: I. 1889–1919, II. 1920–1945, III. 1946-tól napjainkig.

I. Az utcanévváltozások vizsgálata

1. korszak: 1889–1919. – A település létrejöttétől az első világháború végéig 38 utcát alakítottak ki Mátyásföldön. Ez idő alatt mindössze öt esetben változtattak utcanevet, így összesen 43 utcanév fordult elő a 31 évet felölelő időszakban.

Az új utcanevek mind az öt esetben emlékkállítás céljából születtek, hiszen mind-egyik név egy-egy híres ember nevét viseli: *Ehmann Emma tér* > *Mátyás király tér*, *Gesztenye (Gesztenyész) sor* > *Erzsébet királyné sor*, *Ilona tér* > *Mátyás király tér*, *Kántor utca* > *Kossuth Lajos utca*, *Szilágyi utca* > *Szilágyi Mihály utca*.

A *Gesztenye (Gesztenyész) sor*-t *Erzsébet királyné sor*-ra változtatták, ezáltal egy tájékoztató funkcióval bíró utcanévet szüntettek meg. A változtatások során két különböző tér is azonos nevet kapott. Így lett az egymástól távol eső *Ehmann Emma* és *Ilona tér*-ből *Mátyás király tér*. A *Szilágyi utca* nevét pontosító szándékkal változtatták *Szilágyi Mihály utcá*-ra, a korábbi *Kántor utca* pedig a *Kossuth Lajos utca* nevet kapta.

A korszak összes utcanévét figyelembe véve feltűnik a Hunyadiak korára emlékeztető utcanevek viszonylag nagy száma. Öt utca lett ebből a korból elnevezve: *Corvin utca*, *Hunyadi utca*, *Mátyás király tér* (2), *Szilágyi Mihály utca*. Ez azzal magyarázható, hogy magának a településnek is Mátyás király a névadója. Másik két személynek is több utca viselte a nevét. A *Batthyány utca* és az *Ilona tér* Batthyány Ilonáról, Beniczky Tamás helyi földbirtokos feleségéről, az *Ehmann Emma tér* és az *Emma utca* pedig Ehmann Viktor

helyi gazdálkodó lányáról lett elnevezve. Mátyásföld alapítóiról és hozzátartozóikról még életükben neveztek el utcákat, nevezetesen Beniczky Tamásról, gróf Batthyány Ilonáról, Ehmann Emmáról és Paulheim Józsefről, emléket állítva ezzel számukra a hála jeléül.

Az 1889-es és 1919-es utcák neveit összevetve a következő eredményeket kapjuk:

	1889		1919	
	db	%	db	%
Személynévi eredetűek	13 db	34,21%	15 db	39,47%
Helynévi eredetűek	8 db	21,05%	8 db	21,05%
Az emberrel közvetlen kapcsolatot jelentő szavakból alakultak	12 db	31,58%	11 db	28,95%
Az embert körülvevő természeti környezet szavaiból alakultak	5 db	13,16%	4 db	10,53%
Összesen	38 db	100%	38 db	100%

1. táblázat

A legmegterheltebbek a személynévi eredetű és az emberrel közvetlen kapcsolatot jelentő szavakból alakult utcanevek, a természeti környezetből származó nevek száma viszont elenyésző. (Mivel az *Emma utca* és az *Ilona tér* Mátyásföld egykori birtokosainak feleségeiről lettek elnevezve – ahogy már fentebb említettem –, ezt a két keresztnév-ből származó utcanevet a személynévi eredetű utcanevek közé soroltam.)

A korszak végére még nagyobb lett a különbség az egyes csoportok között. A személynévi eredetű utcanevek megterheltsége tovább nőtt, a természeti környezet szavaiból származó utcanevek száma pedig csökkent.

Az utcák neveinek csaknem negyede (10) bírt tájékoztató funkcióval. A névváltoztatások után ez az arány csak minimális mértékben változott.

2. korszak: 1920–1944. – A vizsgált időszak elején 73, a végén pedig 75 utca létezett. A már meglévő 38 utca mellett a korszak elején még 37 új utcát alakítottak ki, 1944-ig pedig mindössze további két utcát hoztak létre. A régi utcák közül 24-nek maradt változatlan a neve, vagyis közülük 14 utcanevet változtattak meg.

A korszak első jelentős történelmi eseménye a trianoni béke volt. Ennek hatása az utcanevek életében természetesen Mátyásföldön is megfigyelhető. Az 1920-as években újonnan kialakított utcák közül jó néhány a történelmi Magyarország földrajzi nevei közül kapott nevet: *Aradi utca*, *Bácskai utca*, *Fátra utca*, *Lévai utca*, *Losonc utca*, *Lőcsei utca*, *Munkács utca*, *Szatmári út*, *Tátra utca*, *Temesvári utca*, *Ungvári utca*. (Ekkor nevezték el a *Nagycenki utcá-t* is, bár Nagycenk ma is Magyarországon található.)

A már meglévő utcák közül csak egyet neveztek át ebből a célból, amely nem volt célszerű választás. A *Vasút utca*-ból lett ugyanis a *Kolozsvári utca*, és ezzel egy tájékoztató jellegű nevet szüntettek meg. Ezen utcák közül ma már csak kettő őrzi eredeti nevét, a *Bácskai utca* és a *Fátra utca*.

Az egyetlen elvont fogalomról elnevezett utca a *Szabadság utca*.

Nagy számban neveztek el ekkoriban utcákat személyekről, amelyek közül néhánynak politikai céllal határozták meg a nevét. Az új utcák közül 11 kapott nevet híres magyar személyekről (*Apafi utca, Barcsay utca, Baross Gábor utca, Erkel utca, Katona József utca, Kinizsi Pál utca, Rákosi Jenő utca, Szent István utca, Vörösmarty Mihály utca, Werbőczy utca, Zrínyi utca*), a már meglévők közül pedig szintén 11-et kereszteltek át (*báró Szurmay Sándor utca, Diósy Lajos utca, Erzsébet királyné utca, gróf Apponyi Albert utca, Horthy Miklós út, Liszt Ferenc utca, Nagy Gábor utca, Papp-Váry Elemérné utca, Paulheim József utca, Petőfi Sándor utca, Rákóczi Ferenc utca*).

Négy személyről: Horthy Miklósról, Rákosi Jenőről, gróf Apponyi Albertről és báró Szurmay Sándorról még életükben neveztek el utcákat. A Horthy Miklósról elnevezett út 1920-ban kapta a nevét, abban az évben, amikor kormányzóvá választották. Rákosi Jenőről azért neveztek el utcát, mert Trianon után az irredentizmus fő propagandistája lett, gróf Apponyi Albertről pedig azért, mert a magyar küldöttséget képviselte a párizsi békekonferencián. Báró Szurmay Sándor az első világháborúban hadseregcsoport-parancsnok volt; ő állította meg, majd űzte ki az orosz hadsereget Magyarországról. Papp-Váry Elemérné neve hálából került fel az utcanévtáblákra halálának 15. évfordulóján, egyrészt azért, mert a költőnő „Hitvallás” című verse a két háború között a nemzet imája lett, másrészt pedig, mert mint helyi lakos sok erkölcsi és anyagi segítséget nyújtott a község lakóinak. Diósy Lajosról is hasonló okok miatt lett utca elnevezve még halálának az évében, hiszen sokat tett a község fejlesztésért, iskolát is alapított.

Mindössze hat új utca kapott tájékoztató jellegű nevet. Az utcában található épületről neveztek el a *Fokker utcá-t*, (az ott található repülőgépgyárról kapta a nevét), a *Gyár utcá-t*, az *Iskola utcá-t* és a *Templom ter-et*. Ez utóbbi az egyik *Mátyás király tér* nevének megváltoztatásából származik, amelynek köszönhetően megszűnt egy kettős elnevezés, valamint egy tájékoztató funkciójú utcanévvel is gazdagodott a település. A *Liget sor* és a *Piac tér* elnevezés is természetes úton jött létre.

Ha összehasonlítjuk a korszak elején, illetve a végén meglévő utcanevek típusainak az arányát, az alábbi eredményeket kapjuk:

	1920		1944	
	db	%	db	%
Személynévi eredetűek	31 db	42,47%	33 db	44,00%
Helynévi eredetűek	18 db	24,66%	17 db	22,67%
Az emberrel közvetlen kapcsolatot jelentő szavakból alakultak	20 db	27,39%	20 db	26,66%
Az embert körülvevő természeti környezet szaviból alakultak	4 db	5,48%	5 db	6,67%
Összesen	73 db	100%	75 db	100%

2. táblázat

Az adatokból megállapítható, hogy jelentős változás nem történt az egyes csoportok arányait tekintve. A személynévi eredetű és az ember közvetlen kapcsolatából származó utcanévek száma minimális mértékben emelkedett, ezért a helynévi eredetű nevek és a természeti környezetből származó nevek száma szintén kis mértékben, de csökkent a korszak végére.

3. korszak: 1945-től napjainkig. – Az utcák folyamatos kiépítésének következtében a korszakban sokszor szükség volt területrendezésre: utcákat szüntettek meg, voltak össze vagy osztottak fel több részre. Ezek következtében 1945-ben 75 utcából 69 maradt Mátyásföldön, napjainkban pedig már 128 utcát tartanak nyilván, vagyis 58 év alatt megközelítőleg a kétszeresére nőtt az utcák száma. Az első korszakból 12, a másodikból pedig 11 utca neve maradt változatlan egészen napjainkig.

A legtöbb politikai indíttatású névváltoztatás ebben a korban történt. Háttérükben négy fő ok áll: a) az 1848-as forradalom százéves évfordulója, b) a második világháború vége, c) a szocializmus kibontakozása hazánkban, d) rendszerváltás. Nem bontottam külön időszakokra az egyes eseményeket, mert külön-külön nem történtek nagy számban utcanév-változtatások, azonban az a néhány név, amely megváltozott, külön szót érdemel.

a) Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc alakjairól mindössze öt utcát neveztek el vagy változtattak meg ebből a célból 1945–1954 között: *Gábor Áron utca*, *Irinyi János utca*, *Jókai Mór utca*, *Petőfi tér*, *Táncsics utca*. A *Rákosi Jenő utcá-t* *Irinyi János utcá-ra* módosították (Irinyi a szabadságharc alatt a nagyváradi löszergyár egyik vezetője volt). A gróf Apponyi Albertről elnevezett utca nevét *Táncsics -ra* változtatták. Gábor Áronról az 1848-as szabadságharc 100. évfordulója alkalmából neveztek el utcát.

b) A második világháború befejeződése is hatással volt az utcanévekre. A *Fokker utca* új neve *Vitéz János utca* lett. Az előző elnevezés még a háborúra emlékeztetett, ugyanis a közeli Magyar Állami Gépgyárban állították elő a háborúban használt Fokker repülőgépeket. A *Horthy Miklós út* a *Szabadság útja* nevet kapta.

c) A szocializmus évei alatt számos utcanévet változtattak meg politikai okokból. Bajcsy-Zsilinszkyról 1945-ben, egy évvel a kivégzése után neveztek el utcát, majd egy másik utca Somogyi Béla nevét kapta hasonló okok miatt, emléket állítva a politika áldozatainak. 1946-ban két utca nevét *Lenin* és *Marx utcá-ra* változtatták. A *báró Szurmay Sándor utcá-t* *Marx utcá-ra* keresztelték át, áttérve az új, korhoz illő névre. 1951-ben alakították ki a *Mészáros József utcá-t*, melynek névadója a nyilasok áldozata lett. A *Margit utca* átnevezéséből származó *Janovecz Margit utcá-t* egy nyomdászról nevezték el, aki részt vett az ellenállási mozgalomban, ezért elfogták és egy koncentrációs táborban kivégezték. 1977-ben a *Szabadság útja-t* az akkor nemrég elhunyt miniszter, író Veres Péter nevére változtatták. Később, 1986-ban született meg a *Sík Endre tér*, amely a jogász, író, egykori miniszterről kapta a nevét; ez az elnevezés azonban nem volt hosszú életű, egy évvel később már meg is változtatták.

Néhány utca a korra jellemző elvont fogalmakról kapta a nevét, mint például a *Hangulat utca*, az *Összefogás sétány* és a *Testvériség utca*.

A vallás háttérbe szorulásával magyarázható három, 1974-ben történt névváltoztatás. A *Szent István utcá-ból* *István király utca* lett, a váradi püspökről elnevezett *Vitéz János utcá-t* pedig *Jókai Mór utcá-ra* változtatták. A *Templom ter-et*, amelyet valóban a település templomáról neveztek el, *Torony tér-ré* nevezték át, így tájékoztató funkciója továbbra is megmaradt.

d) Az 1989-es rendszerváltás maga után vont az előző rendszerben divatos nevek megváltoztatását. 1992-ben kapta vissza nevét a volt *Diósy Lajos utca* a *Marx* és a *Lenin utca* egyesítésével, valamint a *Margit utca*, amely előzőleg *Janovecz Margit utca* néven volt ismert. A *Bajcsy-Zsilinszky sor-t* is átnevezték *Hunyadvár utcá-vá*, a *Hunyadi* és a *Batthyány utcá-val* összeolvasztva.

Néhány, az előző korra jellemző utcanevet azonban nem változtattak meg a rendszerváltást követően, így maradt meg a ma is létező *Natasa* és *Tatjana utca* (a volt orosz laktanya közelében), valamint az *Összefogás sétány* és a *Testvériség utca*.

Sajnálatos, hogy néhány változtatás alkalmával éppen a helyi hírességek nevét vették le az utcanévtáblákról: *Diósy Lajos utca* > *Lenin utca*, *Paulheim József utca* > *József Attila utca*, *Papp-Váry Elemérné utca* > *Blaha Lujza utca*, *Batthyány utca* > *Hunyadvár utca*, *Beniczky utca* > *Mészáros József utca*. Ennek az ellenkezője is megfigyelhető azonban, hiszen néhány utca tudatosan kapott nevet helyi hírességekről. A *Somogyi Béla utcá-t* még 1953-ban átkeresztelték, ebből lett a mai *Prodám utca*. Prodám Guido a magyar aviatika egyik híres úttörője volt, és itt is tevékenykedett. A *Zsélyi Aladár utca* névadója szintén repülőgép-tervezőként és pilótaként dolgozott a közeli repülőtéren.

Pest, Buda és Óbuda egyesítésének századik évfordulója alkalmából épült a Centenárium lakótelep 1972–1980, illetve 1980–1987 között. Az első építkezés nem járt területrendezéssel, így akkoriban új utcák nem születtek. A 80-as években viszont bővült az utcanévsor, számos utcát alakítottak ki az újabb építkezéseknek köszönhetően. Ekkor kapták nevüket a következők: *Budapesti út*, *Centenáriumi sétány*, *Csipkés köz*, *Dóra tér*, *Gizella tér*, *Linda tér*, *Mátyásdomb tér*, *Molnár István sétány*, *Orsika tér*, *Összefogás sétány*, *Rutafa utca*.

Ha összehasonlítjuk a korszak elején és végén meglévő utcanevek számát és megoszlását, szembetűnő változásokat figyelhetünk meg:

	1945		2004	
	db	%	db	%
Személynévi eredetű utcanevek	31 db	44,93%	28 db	21,88%
Helynévi eredetű utcanevek	15 db	21,74%	27 db	21,09%
Az emberrel közvetlen kapcsolatot jelentő szavakból alakult utcanevek	20 db	28,98%	39 db	30,47%
Az embert körülvevő természeti környezet szavaiból alakult utcanevek	3 db	4,35%	34 db	26,56%
Összesen	69 db	100%	128 db	100%

3. táblázat

Elsőként az utcanevek számának ugrásszerű megnövekedése tűnik fel. Mintegy 85%-kal nőtt az utcanevek száma az utóbbi 60 év alatt. Jelentősen megemelkedett a természeti környezet szavaiból származó utcanevek aránya, több mint 24%-kal; a személynévi eredetű nevek aránya viszont éppen ellenkező irányban változott, kevesebb mint a felére csökkent.

A három önálló korszak egyes jelentéstanai kategóriáit vizsgálva érdekes eltérések mutatkoznak. A személynévi eredetű utcanévek aránya folyamatosan emelkedett, azonban napjainkra szembetűnően visszaesett ez az érték. A kezdetben 34,21%-os arány 1945-re elérte a 44,93%-ot, mostanra pedig 21,88%-ra csökkent. A helynevekből és az emberrel közvetlen kapcsolatot jelentő szavakból származó utcanévek aránya a 116 év alatt nem változott számottevő mértékben. A természeti környezet szavaiból alakult utcanévek aránya a személynévi eredetűekkel ellentétben többnyire csökkenő tendenciát mutatott, mára azonban ez az arány a kezdetekhez viszonyítva is több mint kétszeresére nőtt. A 13,16% helyett a harmadik időszak elején már csak 4,35%-os volt az arányuk, napjainkra azonban váratlanul 26,56%-ra emelkedett. Ez elsősorban azoknak a virágnevet viselő utcáknak köszönhető, amelyeket 1979-ben neveztek el.

II. A névbokrok vizsgálata

Már az első korszakban is születtek utcanévek pusztai keresztnévekből; ez a folyamat a második időszakban folytatódott. Ezeknek az utcáknak a nagy része egymás közelében helyezkedett el, így névbokrot alkottak: *Apor utca, Béla utca, Emma utca, Ferenc utca, Géza utca, Gyula utca, Imre utca, Károly utca, László utca, Margit utca, Miklós utca*. A 80-as évek második felében kialakított *Dóra, Gizella, Linda* és *Orsika tér* a közeli, már meglévő *Margit, Olga* és *Hilda utca*-val női nevekből álló névbokrot alkot. Ezek az utcanévek tovább duzzasztják a keresztnévek névbokrát a fent említett, már a két világháború közötti korszakban kialakult, többnyire férfinevekből álló névbokorral. Időközben azonban itt is történt változás. A közeli *Vörösmarty utca*-t átnevezték *Fábián utca*-vá, ezáltal a névbokor tagjává vált, a *Béla utca*-nak *Benő utca*-vá változtatása viszont nem befolyásolta a névbokor nagyságát. A közelben, új utcák kialakításával egy kisebb, jobbára ritka női nevekből álló névbokor is született: *Barbara, Csenge, Helka, Villő*. A névadást befolyásolhatta a közeli *Tekla* és *Enikő utca*, amelyek azonban már a szomszédos Sashalomhoz tartoznak.

A 40-es évek második felében vezették be a sorszámozott utcanévek használatát. Az utcák számozása az Egyesült Államokból kiindulva terjedt el. Nálunk a számjegyes utcaelnevezések egyúttal névbokrosítási szándékkal keletkeztek; ez különösen a római számok esetében érvényes. Nyolc utca arab számokból álló sorszámnevet kapott: *421. utca, 422. utca, 423. utca, 424. utca, 425. utca, 426. utca, 427. utca* és *428. utca*. A szomszédos településeken már korábban megkezdték az utcák arab számmal való sorszámozását, feltehetőleg ez váltotta ki Mátyásföldön is ezt a névadási szokást. Később római számokkal folytatták a sort. Ezeket a neveket is az újonnan létrehozott utcák kapták, összesen 23: *I–XVIII. utca*, valamint *XXXI–XXXV. utca*.

Később, 1953–1979 között megváltoztatták ezeket a jellegtelen utcanéveket. Ezek közül több mint 35%-nak egyedi virágneveket adtak: *Becő, Csenkesz, Farkasbab, Farkasfog, Farkasszőlő, Gyűszűvirág, Írisz, Lepkevirág, Nebántsvirág, Papucsvirág* és *Perjés utca*. A felsorolásból azonnal kitűnik, hogy a virágnevek névbokrán még kisebb névbokrok is megfigyelhetők. Az egyik a *Farkasbab, Farkasfog, Farkasszőlő*; a másik pedig a *Gyűszűvirág, Papucsvirág, Lepkevirág, Nebántsvirág utca* által alkotott névbokor. A *Farkas-* előtagú utcák esetében azonban nem sikerült tökéletes névbokrot kialakítani, mivel két olyan utcanév is bekerült, amelyek csak hangzásukban hasonlítanak a növényneveket je-

lentő utcanevekhez. *Farkasfa* ugyanis egy község Vas megyében, a *Farkashalom* pedig egy helyi vonatkozású elnevezésre utal. (A néphit szerint egy *Farkas* nevű vitézt temettek el az utca végében, aki a törökök elleni harcban vesztette életét.)

1954-ben a település fejlődésének köszönhetően sok új utcát alakítottak ki. Többek között az egymás közelében elhelyezkedő *Ajak*, *Andocs*, *Album*, *Atlasz* és *Anilin utcá-t*, majd évekkel később létrejött az *Andocs tér* és az *Album köz* is. Ezek az utcanevek is egyfajta névbokrot alkotnak. Bár az előtagok különböző jelentéskörökbe tartoznak, hangzás alapján azonban nagyon hasonlóak az azonos kezdőbetűk miatt. Ezért az utcaneveknek ezt a csoportját akár alliterációs névbokornak is nevezhetnénk.

A 60-as, 70-es években több sorszámozott és határon túli városról elnevezett utcanevet célszerűen változtattak meg. Ekkor kapta a nevét az *Íjász* és a *Nyilvessző utca*, amelyek a közeli laktanyára utaltak, majd a *Nyilhegy utca*, amely az új névbokrot bővítette. Szintén ebben az időszakban született meg a *Lőtér utca* elnevezés, amely értelem-szerűen a közeli lőtérré utal. Ennek hatására pár évvel később a tér közelében új, ugyan-ebből a fogalomkörből származó utcanevek láttak napvilágot (*Céltábla utca*, *Töltény utca*, *Lőpor utca*).

Az 1920-as években elnevezett *Diófa*, *Hársfa* és *Tölgyfa utca* által alkotott névbokrot 1974-ben felbontották. A *Diófa utcá-ból* kis változtatással *Dióskál*, a *Hársfa utcá-ból* pedig *Hárskút utca* lett, amelyek egy-egy magyarországi falu nevét jelzik.

Amíg heterogén névbokorra számos példát lehet találni, addig a homogén névbokrok jóval kisebb számban fordulnak elő, jelenleg mindössze három van belőlük: *Album köz* és *Album utca*, *Andocs tér* és *Andocs utca*, *Zsarnó tér* és *Zsarnó utca*. 1945–1977 között homogén névbokrot alkotott a *Szabadság utca* és a *Szabadság útja* is. A *Nógrádverőce út* mellett található *Verőce köz* is feltehetőleg hasonló szándékkal lett elnevezve.

III. Az utcanévváltozások rendszerezése

Az alábbiakban a változások típusait kívánom bemutatni aszerint, hogy két, időben egymást követő utcanév milyen kapcsolatban lehet egymással.

1. A névváltoztatások során többször megfigyelhető az a módszer, mely szerint az eredeti utcanévhez hangzásában hasonló új nevet adnak egy utcának: *Dióskál utca* < *Diófa utca*, *Hárskút utca* < *Hársfa utca*, *Hunyadvár utca* < *Hunyadi utca*, *Nagy Gábor utca* < *Nagycenki utca*, *Gábor Áron utca* < *Nagy Gábor utca*, *Léva utca* < *Lévai utca*, *Lőcs utca* < *Lőcsei utca*, *Petúnia utca* < *Petőfi Sándor utca* stb.

2. Ritkák az olyan változások, amikor a régi és az új nevek tartalmilag szoros kapcsolatban állnak egymással: *Csinszka utca* < *Ady Endre utca*, *Nagyvázsony utca* < *Kini-zsi Pál utca*, *István király utca* < *Szent István utca*, *Torony tér* < *Templom tér*.

3. Sokszor a régi és az új nevek csak jelentéskörüket tekintve tartoznak egy csoportba. Ezek a vizsgált anyagban kizárólag személynévi eredetű utcanevek esetében fordulnak elő: *Blaha Lujza utca* < *Papp-Váry Eleménné utca*; *Lenin utca* < *Diósy Lajos utca* < *Dózsa utca*; *Marx utca* < báró *Szurmay Sándor utca* < *Teleki utca* (majd 1992-ben: *Lenin utca* + *Marx utca* < *Diósy Lajos utca*); *Jókai Mór utca* < *Vitéz János utca* stb.

4. A legtöbb utcanév-változtatás során az előző és az új utcanév között semmilyen kapcsolat nem áll fenn, pl.: *Aranyfürt utca* < *Tátra utca*, *Bökényföldi út* < *Árpád utca*, *Gida utca* < *Iskola utca*, *Hangulat utca* < *Ferenc utca*, *Rezgőfü utca* < *Kolozsvári utca*. Ide tartoznak azok az utcák is, amelyeket korábban számokkal jelöltek.

IV. Az utótagok vizsgálata

Végül az egyes korszakok teljes utcanévállományát figyelembe véve az egyes utótagok megterheltségét vizsgálom. Az utcanévállomány utótagjait vizsgálva szembetűnő a terek, az utak és az utcák számának jelentős növekedése a település kialakulásától napjainkig. Az utolsó időszakban kis számban ugyan, de új utótagok is megjelentek: *dűlőút* és *köz*. Szerencsés változás a kellemes hangulatú *sétány*-ok számának gyarapodása.

	1889–1919		1920–1945		1946–2004	
<i>dűlőút</i>	–	–	–	–	1 db	0,45%
<i>határút</i>	1 db	2,63%	1 db	1,25%	2 db	0,91%
<i>köz</i>	–	–	–	–	4 db	1,82%
<i>sétány</i>	1 db	2,63%	1 db	1,25%	3 db	1,36%
<i>sor</i>	1 db	2,63%	2 db	2,5%	2 db	0,91%
<i>tér</i>	3 db	7,89%	3 db	3,75%	16 db	7,27%
<i>út</i>	3 db	7,89%	2 db	2,5%	10 db	4,55%
<i>utca</i>	33 db	86,83%	71 db	88,75%	182 db	82,73%
Összesen	38 db	100%	80 db	100%	220 db	100%

4. táblázat

Megállapíthatjuk tehát, hogy Mátyásföld utcáinak száma dinamikusan nőtt a település fejlődésének köszönhetően. (Egy kivétel akadt csak: 1944-ről 1945-re minimális mértékben csökkent a nevek száma a területrendezések miatt.) Mint láthattuk, e település utcanéveinek életében is jelentős szerepet játszottak a történelmi események, a politikai és társadalmi változások, amelyek a mindenkori ízlésnek és ideológiáknak megfelelően nyomokat hagytak az utcanévtáblákon.

Hivatkozott irodalom

- HAJDÚ MIHÁLY 1975. *Budapest utcanéveinek névtani vizsgálata*. NytudÉrt. 87. Budapest.
 KÁLNÁSI ÁRPÁD 1995. Rendszerváltás – utcanév-változtatás. *Magyar Nyelvjárások* 55–61.
 KULCSÁRNÉ VÁRADI ILONA 2003. *Budapest XVI. kerületének intézmény- és közterületi nevei*. MND. 181. Budapest.
 RÁDAY MIHÁLY – MÉSZÁROS GYÖRGY – BUZA PÉTER (szerk.) 2004. *Budapest teljes utcanévlexikona*. Budapest.

TÓTH ORSOLYA

ORSOLYA TÓTH, Street names of Mátyásföld (1889–2004)

This paper examines the changes of historical street names of Mátyásföld (a part of the capital, Budapest from 1950) in chronological order by setting up three periods. Major concern is given to the aims of changing the street names. The study analyses the interconnections of changes and explains why and how street name clusters have been developed. The investigation primarily focuses on the anterior constituents of street names, but posterior constituents and their changes are also treated.